

## NEKA RAZMATRANJA O OPERATIVNIM NORMAMA

Koliko je ovo pitanje kompleksno vidi se i po tome što ono još uvek ni pojmovno (teoretski) nije sasvim jasno definisano. Još su u manjoj meri utvrđeni kriteriji, odnosno razrađena metodologija za utvrđivanje operativno-taktičkih normi. Objektivne teškoće za ovo su velike. Pre svega, radi se o različitim vrstama normi, o njihovom velikom broju u svakoj užoj celini, o normama u okviru vidova, rodova i službi, o normama za svaki komandni stepen — za različite prilike, odnosno operativno-taktičke radnje. Pored toga, najveći deo normi vidova, rodova i službi treba da bude u skladu, odnosno one treba da se na najoptimalniji način izraze u boju i operaciji koje izvede združene snage. Najzad, faktori: neprijatelj, zemljište i drugi — bitno utiču na utvrđivanje realnih normi.

I pored svih teškoća, a s obzirom na značaj operativno-taktičkih normi u miru i u ratu, imperativno se nameće adekvatniji prilaz, kompleksnija organizacija, ujednačeniji kriterij i savremenija metodologija oko utvrđivanja i provere operativno-taktičkih normi.

Činjenica da već postoji i da je zvaničnim pravilima sankcionisan veliki broj operativno-taktičkih normi, mogla bi navesti i na zaključak da u toj oblasti nema većih problema. Sigurno je da ono do čega se kroz višegodišnje iskustvo došlo i po čemu se, u manjoj ili većoj meri, upravljamo nije za potcenjivanje. Međutim, sigurno je i to da time ne možemo biti zadovoljni. Razloga za to ima više. Za mnoge od postojećih normi se ne zna na koji način su utvrđene, odnosno zna se da se do njih nije došlo putem svestranijih istraživanja i opita. Neke norme su proizašle i kao rezultat opita, ali kod kojih često nisu bili uključeni svi neophodni elementi (naučna metodologija, kompleksnost operativno-taktičke situacije i dr.), tako da i rezultati, verovatno, nisu sasvim realni. Pa i kada se jednom utvrdi izvesna norma (pod pretpostavkom da je u tom trenutku bila sasvim

realna), kasnije se ne prate intenzivno promene koje nameću odgovarajuće njene korekcije. Utvrđivanje normi na nešto solidnijim osnovama uglavnom se vrši u nižim rodovskim jedinicama, a znatno ređe u združenim sastavima, pa i to umanjuje njihovu realnu vrednost. Da i ne govorimo o realnosti normi koje se utvrđuju ili adaptiraju samo na osnovu logike, osloncem na opšta znanja i iskustva, kao i o normama — nedovoljno preispitanim i proverenim — koje se uzimaju iz stranih iskustava. Iako ovo nije karakteristično, ipak nismo sasvim imuni ni od ovakve prakse, pa to ističemo zbog izrazito loših posledica. Nemamo ni ustaljenu praksu da se nadležnim i zainteresovanim, uz normu, dostave i osnovni uslovi i okolnosti u kojima se došlo do određenih rezultata.

Posebno je pitanje nepostojanja većeg broja normi za neke operativno-taktičke delatnosti. To su, pre svega, norme iz domena *bojeve gotovosti jedinica*, iz rada *komandi (štabova, organa)* i za *viša operativna dela*. *Prve* su veoma važne, jer opredeljuju ovakav ili onakav start, naročito u početku borbenih dejstava; *druge* su, praktično, sastavni deo normi datih za jedinicu kao celinu, pa ako taj deo delatnosti nije normiran, onda se i realnost opšte norme dovodi u pitanje; *treće* predstavljaju delikatan fenomen zbog toga što su to veliki i veoma različiti sastavi, koji deluju na većim prostranstvima, a bitni činioci situacije kod viših operativnih tela su izrazito promenljivih vrednosti i načina ispoljavanja, pa se obično izražavaju i dočaravaju kroz opšta načela, a ne kroz cifarske norme. Neki elementi se mogu i normirati, ali elastičnije nego u taktičkom domenu, dok ima pitanja koja se mogu i treba ih i konkretno normirati (rad komandi i sl.). Uostalom, najveći procenat delatnosti se odvija kroz dejstva taktičkih jedinica, pa se i operativni stepeni komandovanja oslanjaju na njih i uvažavaju njihove norme.

Osim toga, treba istaći da ne postoji veći broj normi za dejstva na tzv. pomoćnim pravcima. Ovo pitanje je inače, u izvesnoj meri, zapostavljeno, pa bi ubuduće i o tome bila neophodna konkretnija i studioznija delatnost.

Inače, načelan prilaz, pa i metodologija za utvrđivanje normi je istovetna ili slična, a o tome će biti više reči u narednom delu članka.

Ilustracije radi iznosimo i prikaz postojećih, najvažnijih, operativno-taktičkih normi, i to samo iz domena taktičkih jedinica koje neposredno učestvuju u borbi:

| taktička<br>radnja | jedinica |     |     |      |     |    |    |     |     | svega |
|--------------------|----------|-----|-----|------|-----|----|----|-----|-----|-------|
|                    | pd       | pbr | bbr | okbr | okd | pb | pp | okb | okp |       |
| marševanje         | 27       | 27  | 27  | 23   | 23  | 9  | 11 | 5   | 7   | 159   |
| prevoženje         | 13       | 13  | 8   | 13   | 13  | 13 | 13 | 15  | 15  | 116   |
| napad              | 10       | 10  | 10  | 10   | 10  | 8  | 11 | 8   | 9   | 86    |
| forsiranje         | 15       | 15  | —   | 10   | 10  | 3  | 8  | 12  | 12  | 85    |
| gonjenje           | 3        | 3   | 3   | 3    | 3   | 2  | 2  | 2   | 5   | 26    |
| odbrana            | 11       | 11  | 10  | 10   | 10  | 7  | 10 | 6   | 6   | 81    |
| odmaranje          | 5        | 7   | 7   | 5    | 6   | 11 | 11 | 3   | 3   | 58    |
| u k u p n o:       | 84       | 86  | 65  | 74   | 75  | 53 | 66 | 51  | 57  | 611   |

Ako pokazanom broju normi dodamo i oko 100 normi za artijerijske jedinice, u okviru pomenutih združenih jedinica i taktičkih radnji, izlazi da ima preko 700 osnovnih operativno-taktičkih normi.

Prikaz ovih normi, imajući u vidu i njihove konkretne vrednosti, pokazuje, između ostalog, sledeće:

— njihov broj je izrazito veliki iako se odnose samo na nekoliko komandnih stepena, što ukazuje na njihovu složenost, čak kada se u obzir uzme samo potreba njihovog realnog usklađivanja na nivou jednog komandnog stepena;

— broj normi se proporcionalno ne smanjuje, odnosno povećava, u odnosu na različite komandne stepene, što ukazuje na to da za niže komandne stepene postoji relativno veći broj normi; ovo, svakako, nije slučajno, već izraz potreba i mogućnosti za normiranje njihove delatnosti;

— uočljiv je zadovoljavajući sklad broja normi u odnosu na taktičke radnje, sem kada se radi o marševanju i prevoženju; međutim, treba imati na umu da je tu veliki broj kapacitetnih normi;

— zastupljen je, uopšte uzevši, princip da su za niže jedinice norme čvršće postavljene, sa manjim dijapazonima, u odnosu na više; da su, i za jedne i za druge, norme koje se odnose direktno na borbu (širine fronta, dubine zadataka i sl.) elastičnije od ostalih. Ipak, nije teško zapaziti da u ovom pogledu ima i nedoslednosti. Negde su rasponi isuviše veliki u odnosu na veličinu i mogućnosti jedinica; negde se norma izražava fiksno, negde »od — do«, negde »do«, negde »oko«, negde se za višu jedinicu daje fiksna, a za nižu norma u rasponu, itd. I pored činjenice da broj normi koje ostavljaju utisak nedoslednosti nije veliki, kao i to da se sve norme ne mogu izražavati na isti način



— sigurno je da bi kompleksnija i adekvatnija provera nametnula korektive za mnoge od njih, a verovatno i za one koje nam izgledaju logične.

Mada se realnost postojećih normi ne može sagledati kroz cifre, ipak ćemo pokušati da komentarišemo samo jednu od njih, konkretno normu za pešadijski bataljon. Naime, sankcionisano je da pešadijski bataljon u odbrani (na težištu) može da brani rejon širine 3 — 5 km, a dubine 2 — 2,5 km. Osnovni elementi kojima se izražavaju borbene mogućnosti bataljona su:

- broj ljudi;

- gustina i efikasnost streljačke vatre;

- gustina i efikasnost protivoklopne vatre (na manjim i većim odstojanjima, posebno protiv oklopnih transportera i tenkova);

- vatrene mogućnosti sredstava podrške;

- mogućnosti inženjerijskog uređenja položaja;

- ojačanje i podrška od strane viših komandi i dr.

Uočljivo je da je broj ljudi u skladu sa pomenutom normom; gustina i domet streljačke vatre (tek uvođenjem novih oružja) zadovoljava. Kada se radi o protivoklopnoj vatri, s obzirom na oklopne snage neprijatelja koje se mogu očekivati naolikoj širini fronta, onda se može uočiti i sledeće: bliska protivoklopna vatra, po gustini i efikasnosti, zadovoljava; na srednjim i daljim odstojanjima je izrazito slaba. Vatrene mogućnosti sredstava podrške (vlastitih i viših komandi) u proseku nedovoljne, imajući na umu širinu fronta, sastav napadačevih snaga i prosečno očekivani tempo dejstava. Mogućnosti za inženjerijsko uređenje položaja, kada se radi o kraćem vremenu i bez učešća inženjerijskih mašina, su ispod onoga što bi se moglo označiti kao prihvatljivo.

U celini gledano, ispada da ima više minusa nego plusova. Ukazujemo na samo jedno pitanje koje ilustruje nesklad između dva postojeća elementa i posledice toga. Rečeno je da su gustina i domet streljačke vatre zadovoljavajući. Međutim, efekat ove vatre je, u najvećoj meri, uslovljen time da se neprijatelj, već na početku srednjih odstojanja (oko 1.000 m), prisili da napusti oklopne transportere i nastupa peške, odnosno sporije i bez zaštite oklopa. U ovom slučaju, dakle, slabost protivoklopne vatre onemogućava da streljačka vatra dođe do izražaja.

Sve ovo ukazuje na to da se moraju dovesti u realniji sklad borbene mogućnosti sa normom i odnosi između pojedinih elemenata sastava bataljona. Izgleda da bi se broj ljudi mogao smanjiti, a širina fronta takođe (ne samo zbog smanjivanja broja ljudi); isto tako bi se mogla povećati efikasnost u borbi protiv tenkova, a posebno protiv

oklopnih transportera, na srednjim odstojanjima, itd. Znači, trebalo bi neke stvari menjati i u organizacijsko-formacijskoj strukturi bataljona. U vezi sa ovim može se postaviti i sledeće pitanje: da li je jedinstvena formacija neophodna za sve pešadijske bataljone i da li je u dovoljnoj meri do sada uziman u obzir faktor zemljište? Jasno je da različita formacijska rešenja za jedan komandni stepen komplikuju i onako složen armijski mehanizam. To se može i drugačije rešiti, na primer, da bataljoni na težištu odbrane i na zemljištu prolaznom za tenkove brane užu front, da se ojačavaju protivoklopnim sredstvima, itd. Nije ni potrebno naglašavati šta bi za bataljon u takvim uslovima značila jedna tenkovska četa, a takva mogućnost se u pravilima tek na kraju samo nagoveštava. Dalje, najistureniji položaji protivoklopnih odreda iz dubine, dakle najefikasnijeg sredstva u borbi protiv oklopa, na zadnjoj ivici su odbrambenog rejonu bataljona, a to znači da ne mogu uspešno učestvovati u borbi ispred prednjeg kraja odbrane — tamo gde je to, u stvari, najneophodnije.

Ovi i mnogi drugi činioци ukazuju na to da bataljon na težištu i zemljištu prolaznom za tenkove ima predimenzionirane zadatke u odnosu na svoje mogućnosti; pravilskim načelima nije obezbeđeno, u meri u kojoj je to realno moguće, povećanje njegove efikasnosti u takvim uslovima. Uostalom, i formacijska struktura bataljona može biti skladnija, a time i efikasnija.

Najzad, ovde i nije namera da se detaljnije analizira ni ova konkretna norma, već sve ovo treba da posluži kao načelna ilustracija značaja, složenosti i neophodnosti realnog normiranja. Uz to, mnoga pitanja je teško objektivno sagledati, odmeriti i sa većim stepenom sigurnosti utvrditi, bez njihove provere u praksi, odnosno u adekvatnim uslovima — ukoliko ih je i moguće stvoriti u mirnodopskim prilikama.

Ovih nekoliko napomena, bar donekle, ukazuju na stanje i teškoće oko utvrđivanja operativno-taktičkih normi, a u narednom delu članka biće više reči o konkretnim pitanjima iz ove oblasti i pokušaćemo da realnije priđemo njihovom rešavanju.

## OSNOVNA PODELA OPERATIVNO-TAKTIČKIH NORMI

Podela normi je veoma komplikovana, jer je i armijska struktura veoma složena, a funkcije komandi i delatnosti jedinica mnogobrojne i raznovrsne. Zbog toga se, uglavnom, ograničavamo na takvu podelu normi čije se uže celine funkcionalno najneposrednije ispoljavaju u različitim prilikama, a, pre svega, u združenom boju. Otuda ih i delimo na: brojne (količinske), vremenske, prostorne i kapacitetne norme.



*Brojne (količinske) norme* su utvrđene i međusobno usaglašene vrednosti, koje bitno doprinose da odgovarajuća jedinica, u skladu sa svojom osnovnom namenom, postigne u borbi optimalne rezultate. Drugim rečima, to je broj ljudi, oružja i oruđa, raznih tehničkih sredstava, bojevih kompleta, goriva, ispaljenih zrna (ostvarenih vat-ri) u jedinici vremena i drugih činilaca koji se normiraju, a brojno (količinski) iskazuju.

*Vremenske norme* se mogu utvrđivati i za manje celine jedne jedinice, s obzirom na objektivno različite mogućnosti pojedinih de-lova; no, ipak, primarne su realne norme za jedinicu kao celinu. To praktično znači: treba utvrditi prosečne mogućnosti jedinice pri iz-vršavanju različitih zadataka u različitim prilikama, izražene vre-menskim vrednostima, na primer, prilikom kretanja, forsiranja vo-denih prepreka, određivanja tempa dejstava, prilikom razvoja za bor-bu, utvrđivanja, zaprečavanja, otvaranja vatre i dr.

*Prostorne norme* se odnose na širine, dubine, površine — odnosno na dimenzije zona, rejona, vatrenih i drugih položaja, na međupro-store, odstojanja, rastojanja, radijuse i dr. To, opet, znači dovođenje u sklad realnih potreba i mogućnosti neke jedinice ili drugih eleme-nata, u odnosu na prostorne vrednosti, u različitim situacijama i uslovima.

Ova vrsta normi je i najdelikatnija, jer najveći broj elemenata situacije utiče na njih. Pošto se i pojedini elementi ispoljavaju na različit način u različitim situacijama, a pogotovu skup tih elemenata — to je još teže utvrditi neke fiksne, realne norme. Zbog toga se ove norme daju za najkarakterističnije slučajeve i uzimaju kao *ori-jentirne*. S obzirom na izneto, kao i na značaj ovih normi, neupore-divo je važnije da se iznesu *uslovi* koji na to utiču, odnosno u kak-vim okolnostima je moguće ostvariti odgovarajuće učinke, nego da-vati cifarske norme.

*Kapacitetne norme* se, uglavnom, odnose na raznovrsna tran-sportna sredstva, tj. na njihovu korisnu nosivost ljudi i materijalno-tehničkih sredstava u različitim prilikama. Zbog toga ove norme, same po sebi, imaju naglašeniju karakteristiku tehničkih normi, ali se uzimaju kao operativno-taktičke zbog njihovog izuzetno velikog značaja u svim uslovima pokreta i dejstava jedinica. Uostalom, tu je mogućan, pa i logičan, kompromis. Naime, kapacitetne norme za po-jedinačna sredstva možemo smatrati tehničkim, a uskupne (za jedini-ce) — operativno-taktičkim. Pored ovih, tu spadaju i kapaciteti: pu-teva, železničkih pruga, aerodroma, vodenih puteva, kanala veze, operativno-taktičkih pravaca i sl.

Ovo bi bila najuopštenija podela operativno-taktičkih normi. Iako sama podela, ovakva ili drugačija, nije toliko bitna, ipak svaka od navedenih vrsta normi ima svoja posebna obeležja, karakteristike, kako po metodologiji njihovog utvrđivanja, tako i u odnosu na njihov značaj i način ispoljavanja uticaja na borbenu sposobnost i učinke jedinica. Inače, podela može da bude više, zavisno od toga u odnosu na što ih klasificiramo. Tako, na primer, mogu da se posebno tretiraju norme: vidova, rodova i službi; posebno taktičke norme, a posebno operativne; norme za proveru bojne gotovosti; norme o učincima komandi, štabova, organa; norme za pojedine operativno-taktičke radnje i sl.

*Značaj i složenost operativno-taktičkih normi se, pored iznetog, posebno izražava:*

a) Imperativnom potrebom maksimalnog usklađivanja pojedinačnih i skupnih normi, kao i međusobnog usklađivanja svih vrsta normi. To je, naravno, veoma složeno, ali i neophodno ako se žele postići optimalne borbene mogućnosti jedinice u skladu sa njenom namenom.

b) Norme je potrebno utvrditi za različite prilike. Prvo, u odnosu na doba dana i godine; drugo, u odnosu na zemljište sa osobenim karakteristikama; treće, u odnosu na operativno-taktičku radnju. Naravno, postoje i mnoge druge specifičnosti za koje je neophodno utvrditi adekvatne norme, ali ovo su samo one bitnije.

c) Značaj normi, pod uslovom da su realne, jeste u tome što za veći broj očekivanih slučajeva pružaju šanse za uspeh, što za starešinski sastav predstavljaju oslonac i orijentaciju, što omogućavaju proveru datih normi i njihovu korekturu, u skladu sa konkretnim prilikama. Najzad, i na tom planu je neophodno jedinstvo pogleda i prakse, naravno ne u bukvalnom već u stvaralačkom smislu.

#### OSNOVNI ELEMENTI KOJI UTIČU NA NORMIRANJE UČINAKA I OCENU BORBENE SPOSOBNOSTI JEDINICA

Ako se pođe od toga da je krajnji (i najvažniji) cilj normi i normiranja da se odgovarajuća jedinica tako formira i opremi da u različitim (verovatnim) prilikama postiže od optimalnih do prihvatljivijih rezultata, onda je logično da se prvo pođe od baze, tj. da se na startu postignu zadovoljavajući rezultati, barem po bitnim pitanjima. Ovakav prilaz potencira potrebu studioznije i kompleksnije procene svih elemenata borbe, uz angažovanje šireg auditorija, kroz razne forme, uključujući i opite, pre definitivnih odluka o organizaciji i formaciji odgovarajuće vrste jedinica. Na taj način bi se, pre svega, izbegle



negativne posledice da se posle formiranja jedinice pristupa utvrđivanju operativno-taktičkih normi i da se tek tada konstatuju slabosti koje je, objektivno, bilo moguće izbeći ili ublažiti. Prema tome, najvažnije operativno-taktičke norme treba utvrditi prilikom formiranja ovih jedinica, a one od sekundarnog značaja mogu se i kasnije utvrđivati.

Teško je u ovakvoj prilici obuhvatiti i detaljnije razraditi sve elemente koji utiču na formiranje različitih jedinica i normiranje njihovih postupaka i mogućnosti, ali navešćemo neke koji, manje-više, važe za sve slučajeve.

a) *Koncepcija vođenja oružane borbe* i vizija mogućnih i verovatnih ratnih dejstava su opšta osnova za rad i na ovim pitanjima.

b) *Potencijalni agresor*, sa organizacijskom strukturom i tehničkom opremljenošću svojih *odgovarajućih jedinica*, usvojenim načelima vođenja borbe, važnijim normama i drugim spoznajama elemenat je koji se mora veoma konkretno razmatrati, na primer: ako se zna da u zoni određene širine i dubine treba da dejstvuje agresorova jedinica određenih borbenih mogućnosti, onda se mora tražiti takvo rešenje da se odgovarajuća naša jedinica može uspešno da bori, bez većih poremećaja i drugih slabosti koje proizilaze iz njene organizacijsko-formacijske strukture.

a) *Zemljište*, posebno za naše prilike, od osobitog je značaja. Sa stanovišta borbenih dejstava možemo da ga podelimo na tri osnovne celine: ravničasto, manevarsko i brdsko-planinsko. Ove celine bitno i različito utiču i na operativno-taktičke norme, pa se zbog toga i ne mogu davati univerzalne norme za više vrsta zemljišta. Uostalom, postoje i jedinice čija je organizacijsko-formacijska struktura, naoružanje i oprema, prilagođena iznetoj podeli.

d) *Unutrašnju strukturu jedinice* treba razmatrati sa gledišta njene osnovne namene, uloge i težine zadataka koje najčešće izvršava u borbi. Pri tome najveći značaj imaju ovi elementi: pokretljivost (u borbi i van nje); realni efekti vatrene moći, izraženi u streljačkoj, protivoklopnoj (na bližim i daljim odstojanjima) i vatrenoj podršci; stepen sposobnosti za inženjersko uređenje zemljišta; mogućnost pogodnih kombinacija grupisanja u borbi i lakšeg komandovanja; pothranjivanje i dr.

Opremljenost jedinica je uslovljena opštim materijalnim mogućnostima. Međutim, neobično je važno da se svi elementi koji bitno utiču na borbena dejstva detaljno izuče, pojedinačno i u celini, i da se utvrdi: šta je, gde i koliko neophodno; čime se mogu kompenzirati slabosti koje proizilaze iz objektivnih okolnosti; koja su naj-



skladnija organizacijsko-formacijska rešenja, itd. Osnovni, masovni i neposredni nosioci borbe i u ovom pogledu treba da budu u centru pažnje.

e) *Pojedina taktička načela* direktno utiču na neke vrste normi, na primer: da se četa, u svim prilikama, jednovremeno angažuje u borbi; da bataljon, a često i puk, u borbi čini kompaktnu celinu, tako da između jedinica postoji međusobni dodir, odnosno da se međuprostori kontrolišu vatrom lakog pešadijskog naoružanja; da grupisanje snaga i raspored elemenata borbenog poretka omoguće kontinuitet borbe na većoj dubini i za duže vreme; da eksplozija nuklearnog projektila male i srednje snage ne zahvati, zonom »izbacivanja iz stroja«, jedinicu veću od bataljona (divizionu); da jedinice za podršku (artiljerija) i za vreme premeštanja na nove VP obezbede neprekidnost podrške sa 2/3 artiljerije, itd. U svakom slučaju, pri utvrđivanju normi moraju se uvažavati odgovarajuća taktička načela, o kojima se, pre svega, mora voditi računa kada se rešavaju pitanja organizacijsko-formacijske strukture jedinica.

Ovo nikako ne znači da jednom utvrđenim načelima treba robovati. Naprotiv, svaka promena, u bilo kom elementu situacije, naročito u pogledu borbenih i drugih mogućnosti jedinice, nameće i proveru postojećih načela, njihovu korekciju ili usvajanje novih.

f) *Teritorijalna komponenta OS* je nov, značajan elemenat, koji, neposredno ili posredno, utiče i na neke norme jedinica operativne vojske. Naime, poznato je da svaka operativna jedinica, zavisno od prilika, odvaj izvestan procenat svog sastava za različite delatnosti, tako da se taj procenat ne uzima u proračun za osnovni težišni zadatak jedinice. Tu, na primer, spadaju: zaštita krila, bokova i većih međuprostora; opravke komunikacija; organi prednjih, izviđačkih i drugih odreda; organizacija smeštaja i ishrane; evakuacija, naročito ranjenika; kontrola pojedinih rejonu i zona i mnogi drugi zadaci i poslovi. Naravno, treba biti realan, jer će kod manjih jedinica i neposredno na bojištu ispomoc teritorijalnih jedinica biti izražena u manjoj meri. Međutim, kod većih jedinica i na širem području ta ispomoc će biti veoma značajna.

g) *Veličina jedinice* ispoljava uticaj na norme u sledećem smislu.

Niže taktičke jedinice su standardnijeg sastava; njihove borbenne mogućnosti su ograničenije — u odnosu na prostor i do met naoružanja; one se najčešće angažuju u okviru više matične jedinice, a ređe samostalno; pojedina taktička načela ih određenije ograničavaju; one dobivaju sasvim konkretne zadatke, čije izvršenje

relativno kratko traje, a njihovi postupci moraju biti precizno proračunati i primenjivani (kombinacije raznovrsne vatre i pokreta i sl.).

Više taktičke, a naročito operativne jedinice, dejstvuju na većem prostoru, sa većim stepenom samostalnosti; njihov sastav, kao i njihova ojačanja i podrške mogu biti veoma različiti; izvršenje zadatka traje duže, pa su moguće i takve promene situacije koje iziskuju bitnije izmene i dopune ranije zamišljenog plana dejstva i dr.

Ove činjenice ukazuju na potrebu da norme za niže taktičke jedinice budu što konkretnije za različite prilike, na osnovu svih pokazatelja koji utiču na te norme. Kada je reč o ovim jedinicama i njihovim normama, treba imati na umu da se bataljoni — divizionii uzimaju kao *proračunske jedinice* u procenama, kombinacijama i rešenjima viših komandnih stepena, pa norme koje se odnose na njih imaju i poseban značaj.

Što se ide ka višim komandnim stepenima, neke norme takođe mogu biti konkretne (vremenske, kapacitetne, brojne), ali ostale moraju imati srazmerno veći stepen elastičnosti. Posebno su štetne fiksne norme, a naročito iste norme za različite prilike i uslove.

h) *Rad starešina i komandi* bitno utiče na efikasnost dejstva i rezultate u ostalim delatnostima jedinica. Drugim rečima, uspešna realizacija mnogih operativno-taktičkih normi je dobrim delom uslovljena stepenom organizatorskih, stručnih i drugih sposobnosti i postupaka starešina. Ono što neposrednije utiče na učinke i efekte jedinica, vezano za rad starešina, jeste *vreme*. Suvišno je i naglašavati značaj ovog faktora u ratu, ali treba ukazati na to da rad komandi na pojedinim poslovima oduzima dosta vremena, a to se vreme najčešće ne iskazuje posebno već se uklapa u opštu normu jedinice kao celine. Ako tome dodamo i činjenicu da ti poslovi nisu preciznije vremenski normirani, onda je jasno da se ni ovaj element ne može isključiti kada je reč o operativno-taktičkim normama. Kao minimum što bi trebalo preispitati i utvrditi u vezi sa ovim elementom jeste *normiranje*, izraženo vremenskom normom, za sve važnije poslove komandi (pojedinih organa i starešina), za vreme pripreme, organizacije i izvođenja borbenih dejstava i drugih delatnosti. Drugo, treba *preciznije* utvrditi koji su to neophodni poslovi i dokumenti bez kojih se jedinica ne može uspešno da angažuje i izvršava zadatke, i to po komandnim stepenima i radnjama.

i) *Stepen popunjenosti jedinice*. Kod provera bi trebalo uzimati tzv. »srednju« popunjenost, a to je oko 80% od punog formacijskog sastava, jer se smatra da je to prosečna ratna realnost, odnosno da je tako popunjena jedinica sposobna za uspešno izvršavanje zadataka. Naravno, teško je postići, naročito u ratu, da jedinica bude popu-



njena istim procentom u svim svojim elementima, pa se i u prove-  
rama mogu tolerisati izvesna odstupanja. Međutim, bitnija odstupanja, naročito ako bi pojedini elementi u celini izostali, dovela bi do nereálnih rezultata. Prema tome, treba nastojati da neophodne adaptacije ne naruše u većoj meri ličnu i materijalnu ratnu formaciju jedinice. U svakom slučaju, tačno se mora registrovati sastav i popunjenost jedinice (komande, organa).

j) *Stepen obučenosti jedinice.* I u miru i u ratu postojaće različit stepen obučenosti jedinica, pa ta činjenica upućuje na to da bi provere trebalo izvoditi sa različito obučanim ljudstvom, prvenstveno tamo gde stepen obučenosti bitno utiče na norme.

k) *Uticađ napora na učinke i norme.* Ovde treba posebno imati na umu da je ratna stvarnost *surova i dugotrajna*. Zbog toga će i učinci jedinica i komandi, na primer, za prvi dan-dva biti veći i kvalitetniji nego oni posle višednevnih napora. Na to, pored dužine vremena, utiču i intenzitet aktivnosti, vremenske i smeštajne prilike, organizacija ishrane i dr. Iz svega ovoga proizilazi da treba izvlačiti prosečne rezultate, a gde je to neophodno, oni se mogu registrovati i prema karakterističnim stanjima, odnosno stepenima zamorenosti.

1) *Uticađ NHB-dejstava na norme.* Ovaj činilac treba da bude prisutan i procenjivan u svim prilikama, pa i kada se radi o utvrđivanju operativno-taktičkih normi. U vezi s tim neophodno je ukazati na sledeće:

— bilo bi veoma dobro kada bi se norme utvrđivale posebno za nuklearne, a posebno za klasične uslove; tu se, međutim, nameće pitanje: da li je moguće, i sa kolikim stepenom sigurnosti, predvideti kada će i koliko trajati klasični, odnosno nuklearni uslovi?

— uticađ NHB-dejstava, posebno nuklearnih, naročito se ispoljava na grupisanje i raspored snaga u svim prilikama, odnosno nameće potrebu što veće rastresitosti. Delikatnost ovog pitanja je, sa jedne strane, u tome što razorna dejstva NHB-sredstava upućuju na veliku rastresitost jedinica u borbi i van nje, a, s druge strane, opšti uslovi borbe zahtevaju odgovarajuću gustinu snaga i borbenih sredstava. Prema tome, potrebno je pomiriti ove dve suprotnosti. Ukratko, skoro u celom svetu se došlo do zaključka da opšti uslovi borbe imperativno zahtevaju da niže taktičke jedinice budu kompaktne, bez obzira da li su u pitanju nuklearni ili klasični uslovi. Naravno, tu se preduzimaju i druge mere, a pre svega podizanje stepena zaštite ljudstva (oklop, ukopavanje, skloništa, zaštitna oprema i sl.). Tek na nivou viših taktičkih i operativnih jedinica mogućan je, pored ostalih mera, i rastresitiji raspored, a to znači i veće prostorne norme.

Treba imati na umu da je i na tim komandnim stepenima rastresitost uslovljena potrebom kontinuiteta borbe, odnosno da se jedinice, kao i elementi njihovog borbenog poretka, postave u poziciju koja pruža šanse za izvršavanje postavljenog zadatka. Pokretljivost jedinica i stepen njihove otpornosti su od posebnog značaja; naime, ako su, na primer, rezerve pokretljivije — rastresitost može biti veća; ako je pokretljivost manja — biće obrnut slučaj; no, u tom slučaju je važan stepen otpornosti jedinica. Poznato je da visok stepen inžinjerijskog uređenja položaja može da smanji za nekoliko puta gubitke;

— u svemu uzevši, ovaj faktor mora biti prisutan pri proverama i utvrđivanju normi kako bi se našla realna mera u rešavanju suprotnih zahteva, uzimajući u obzir i sve druge elemente konkretne situacije — posebno za svaki komandni stepen.

1j) *Odras primenjenih formi provere na realnost normi.* Poznato je da se još pri porudžbini pojedinih borbenih i drugih tehničkih sredstava (imajući u vidu njihov bitan uticaj na učinke jedinica, komandi i ustanova u svim prilikama) postavljaju i određeni zahtevi — s obzirom na efekte koji se žele postići u praksi. Poznato je, takođe, da se izvode i odgovarajući eksperimenti ovim sredstvima, u poligonskim uslovima, pre nego što se počnu serijski proizvoditi. Pošto za svako sredstvo postoji i određeni taktički nosilac, uobičajeno je da se provera izvodi i u odgovarajućoj rodovskoj jedinici. Razume se da je to normalan put za sagledavanje realnih efekata i ponašanja tih sredstava, posebno u uslovima zamišljenih borbenih dejstava. Ipak, treba istaći da je jedna stvar — provera pojedinačnog sredstva od strane konstruktora i drugih stručnih lica u poligonskim uslovima, odnosno potpuno druga stvar — provera u praksi u odgovarajućoj rodovskoj jedinici (jedinici službe), a sasvim treća — provera u sklopu združene jedinice, u uslovima združenog boja ili operacije. Uvažavajući značaj i neophodnost prethodnih »stepenica«, izvesno je da se tek na ovoj poslednjoj mogu dobiti najrealniji rezultati, a time i odgovarajuće operativno-taktičke norme. U ovakvim uslovima se, pored ostalog, najbolje može uočiti u kojoj meri se različite jedinice, organi, službe, sredstva i ostalo uklapaju u celinu, u kojoj meri se međusobno dopunjuju, odnosno ne ispunjavaju očekivane i neophodne zahteve.

Sličan je slučaj i kada se provera vrši samo za jedan komandni stepen, jer je teško objektivizirati i meriti elemente koji, u praksi, utiču na taj komandni stepen, a baziraju se, u stvari, na pretpostavkama. Sigurno je, na primer, da će rezultati bataljona kada sam učestvuje u proveru i utvrđivanju normi za taj komandni stepen biti



drugačiji (verovatno bolji), nego ako učestvuje u sklopu dejstvujuće više jedinice.

Prema tome, dvostrane višestepene vežbe združenog sastava, na zemljištu, u uslovima stvarnih ratnih prilika, najbolja su garancija za realno normiranje važnijih delatnosti komandi, ustanova i jedinica. Ovako kompleksne provere teško je realizovati i njih treba organizovati kada se radi o složenoj i nedovoljno poznatoj problematiki, s tim da organizacija provere bude besprekorna i da se maksimalno iskoristi sve ono što takva vežba može pružiti (provera više pitanja, za više komandnih stepena, organa, jedinica i u različitim prilikama). U ostalim slučajevima neophodno je praktično učešće jedinice, komande, ustanove, iz čijeg se domena vrši provera; poželjno je praktično učešće i odgovarajućeg sastava u ulozi protivnika, barem tamo, i u tolikoj meri, gde se pitanja koja su predmet provere najizrazitije manifestuju; ulogu suseda, viših i nižih komandi mogu realizovati minijaturalni komandni sastavi ili rukovodstvo vežbe.

Najzad, treba se podsetiti na to da navedeni elementi i drugi činioci, koji utiču na realnost normiranja, ukazuju na svu složenost ovog posla, kako u pogledu uzimanja u obzir svih važnijih faktora, tako i u odmeravanju pojedinačne relativne vrednosti u različitim uslovima, njihove međusobne uslovljenosti i uticaja na celinu.

#### ORGANIZACIJA I POSTUPCI ZA UTVRĐIVANJE OPERATIVNO-TAKTIČKIH NORMI

S obzirom na to da postoji više vrsta (i u svakoj veći broj) normi, da se one odnose na različite vidove, rodove i službe, kao i na različite komandne stepene i operativno-taktičke radnje, izvesno je da su i postupci oko njihovog utvrđivanja različiti. Ipak, u celini uzev, prevlađuje ono što im je zajedničko, naročito kada se radi o načelima organizacije i važnijim kriterijima pri utvrđivanju normi.

*Motiv* za pristupanje utvrđivanju odgovarajućih operativno-taktičkih normi zasniva se, uglavnom, na proceni elemenata navedenih već ranije u ovom članku i na rezultatima drugih spoznaja i zapažanja. To služi kao baza na osnovu koje se postavlja organizacija i određuju kriteriji za utvrđivanje normi.

Organizaciju i osnovne kriterije načelno postavlja centralni armijski organ, nadležan za utvrđivanje operativno-taktičkih normi.

*Organizacijski* deo bi trebalo da sadrži: najvažnije činioce koji nameću potrebu za utvrđivanjem normi; cilj koji se time želi postići; pitanja koja treba proveriti; formu provere; jedinicu (komandu, or-

gan) koja će izvršiti proveru; obim troškova i ko ih snosi; vreme izvršenja i postupak sa rezultatima provere.

*Kriterijima* za proveru bi trebalo obuhvatiti: područje i vrste zemljišta na kojima se provera izvodi; sastav jedinice sa sredstvima ojačanja i podrške — vlastite i neprijateljeve; elemente operativno-taktičke situacije na širem području; taktičku radnju (jednu ili više i da li treba jedna iz druge da proizilazi); godišnje doba; doba dana (po potrebi i atmosferske uslove); osnovne elemente NHB-situacije i dr.

Pomoću elemenata organizacije i kriterija treba neposredne učesnike provere dovesti u situaciju u kojoj se činioци koji se proveravaju najpotpunije i najrealnije izražavaju (u različitim prilikama). Pri tome treba nastojati da se izbegnu ili svedu na najmanju meru tzv. mirnodopski uticaji (putevi, razne kulture, objekti i sl. koji se pošteđuju u miru) koji mogu usloviti i nerealnost normi. To bi bio prvi, početni deo posla. Drugi deo odnosi se na pripreme starešina određenih za realizovanje provere, koje, pre svega, obuhvataju: razradu elaborata, kompletiranje jedinica koje učestvuju, određivanje lica za praćenje postupaka i rezultata (prema broju i vrsti pitanja koja se proveravaju, po vrstama delatnosti, ponekad i po komandnim stepenima ili po objektima gde je najveći intenzitet aktivnosti), način vrednovanja učinaka i njihovo registrovanje, i sva druga zapažanja koja su interesantna. Ovde se namerno ne govori o posebnim pripremama jedinica i komandi koje učestvuju u proveru. Jer, sve prethodne vanredne mere, koje su usmerene na to da se jedinice koje učestvuju i komande pripreme za predstojeću proveru, posebno ako se to izvodi na elementima odgovarajućeg elaborata, objektivno narušavaju realnost situacije i dovode u pitanje sigurnost dobivenih rezultata. To ne znači da se baš nikakve pripreme ne izvode. Upravo, treba izvršiti one pripreme i u onom vremenu koje daju uvodne situacije iz elaborata za proveru. Izuzetak od ovoga predstavljalo bi ljudstvo koje učestvuje a nije ni elementarno obučeno za rukovođenje složenim borbenim i drugim tehničkim sredstvima, pa bi moglo izazvati nesreću, teže oštetiti tehniku i sl.

Sastav ekipe koja, na osnovu elemenata organizacije i kriterija, treba da izvrši neposredne pripreme, prati tok provere i sastavi izveštaj o rezultatima — zavisi od više činilaca, kao što su: obim i složenost posla u celini, broj pitanja, obim učešća vidova, rodova, službi, itd. U svakom slučaju to treba da budu kvalifikovani kadrovi iz ovih oblasti, a njihov broj toliki da se obezbedi uspešno praćenje i registrovanje rezultata o svim pitanjima koja se proveravaju i na svakoj tački gde se ona najpotpunije ispoljavaju.



Poželjno je, naročito kada se radi o kompleksnijoj proveru, da ekipa bude sastavljena od predstavnika organa: nadležnih za utvrđivanje normi, za organizacijsko-mobilizacijske poslove, odgovarajućih vidova, rodova i službi, naučnih institucija koje se bave tom delatnošću i nadležnih komandi čija se jedinica angažuje u proveru.

Normalno je da proveru pitanja iz svoje nadležnosti pokreću i sprovedu komande odgovarajućih vidova, rodova i službi; ponekad, za određena pitanja, to može izvesti i komanda armije ili druga institucija (škola, akademija, institut i sl.) koja je za to kvalifikovana i nadležna, odnosno kojoj se takva provera stavi u zadatak.

Određena ekipa rešava sa nosiocem posla sva pitanja oko pripreme i realizacije provere.

Sledeća etapa je *tok provere u praksi*. Najvažnije je da se u toku izvođenja odgovarajućih radnji održi realnost situacije, odnosno da se eliminiše mogućna pristrasnost i uticaj spoljnih faktora van konkretne situacije. Bitno je da se ostvari pravilan prilaz i korektan odnos između svih učesnika, imajući na umu značaj poduhvata za šire armijske interese. Dalje, pedantno i pravovremeno registrovanje učinaka i drugih zapažanja je garancija da će se, na kraju, dobiti masa verodostojnih pokazatelja za konačnu analizu i zaključke.

Sređivanjem registrovanih podataka i zapažanja posle vežbe (opita) dobijaju se rezultati o onim pitanjima koja su bila predmet provere, odnosno slika postojećeg stanja. To ne znači da je time i posao završen i da se dobiveni rezultati mogu uzeti kao zvanične norme. Veoma delikatan deo posla tek predstoji, a sastoji se u utvrđivanju nedostataka, pre svega, onih subjektivne prirode, čijim se otklanjanjem mogu postići optimalniji, odnosno prosečno zadovoljavajući rezultati. Umesto razrade ove misli, poslužićemo se jednim primerom: u jednoj inostranoj armiji izvedeni su praktični opiti združenom jedinicom radi utvrđivanja njene pokretljivosti. Postignuti rezultati nisu bili u skladu sa zahtevima borbe. Tom prilikom uočene su sledeće osnovne slabosti: prevelika raznovrsnost vozila i različitost njihovih tehničkih mogućnosti; nedovoljna obučenost jednog procenta vozača; nepostojanje duplih vozača; angažovanost jedinice oko opravki komunikacija koje je koristila i dr. Pošto su u ponovljenom opitu otklonjene uočene slabosti (pored ostalog, uvedeni su posebni odredi za održavanje i opravku važnijih komunikacija), učinci su bili veći za oko 20%.

Razume se da sve uočene slabosti nije moguće otkloniti za kratko vreme; no, oni koji izvode proveru dužni su da u svom izveštaju, pored podataka iz kojih se vide uslovi u kojima je provera izvršena i rezultati do kojih se došlo, istaknu i sve uočene slabosti.

Pri tome bi trebalo, uz svaki nedostatak, istaći kako se manifestovao i u kolikoj meri (približno) utiče na efekte. Poželjno je da se, u vezi sa ovim i rezultatima provere, uzmu u obzir mišljenja starešina koje su učestvovala u proveri. Izveštaj o proveri se dostavlja, redovnim putem, organu nadležnom za utvrđivanje normi. Normalno je da se nadležne komande izjasne o rezultatima provere, s tim da se u potpunosti očuvaju njeni izvorni pokazatelji.

Dalji postupci sa dobivenim rezultatima provere zavise od toga da li je u njoj učestvovala, na primer, samo rodovska jedinica, odnosno jedinica službe. U tom slučaju analizu učinaka i predlog konačnih normi vrši nadležni organ SSNO, s tim da treba, pre nego što se one sankcionišu, konsultovati i druge zainteresovane organe. Ako se radi o proveri u kojoj je učestvovala združena jedinica, analizu i predlog rešenja, po pravilu, izvodi komisija sastavljena od svih organa SSNO iz čijeg se domena vršilo normiranje, kao i organa drugih zainteresovanih institucija.

Najvažnije je, u ovoj završnoj fazi rada, sledeće:

- detaljno izučiti izveštaje i rezultate izvršene provere;
- oceniti da li su uslovi u kojima je provera izvedena i primenjeni postupci dovoljno realni da bi se izvršilo uopštavanje i sankcionisanje postignutih rezultata u vidu normi;
- proučiti i proceniti značaj pokazanih slabosti prilikom provere, u smislu: da li i u kojoj meri utiču na učinke; koje su slabosti objektivne, a koje subjektivne prirode; koje od njih bi se mogle lakše i brže otkloniti i šta bi se time dobilo, a koje bi se otklanjale u dužem vremenskom periodu; da li postoji potreba da se, posle otklanjanja slabosti, provera ponovi i šta bi imala za svrhu.
- utvrditi norme koje se mogu prihvatiti (kao fiksne ili u odgovarajućem dijapazonu) i osnovne uslove u kojima se one postižu;
- utvrditi norme o kojima treba konsultovati i druge organe, tj. norme za koje nedostaje potpuna i ubedljiva argumentacija ili su neprihvatljive sa stanovišta operativno-taktičkih potreba (ovde treba istaći koji su rezultati postignuti, a koji bi bili neophodni);
- utvrditi norme za koje je, iz ubedljivih razloga, neophodna naknadna provera;
- srediti uočene slabosti prilikom provere, po vrsti, značaju i prema nosiocima posla, a po mogućnosti predložiti i mere (prioritet i način) za njihovo otklanjanje.

Usvojene norme treba dostaviti svim zainteresovanim, uz ukazivanje na osnovne uslove u kojima se one postižu; osim toga, treba nastojati da se one što pre sankcionišu i odgovarajućim zvaničnim vojnim pravilima.



Poznato je da operativno-taktička norma obično izražava *prosečne rezultate* učinaka neke jedinice, u odgovarajućem vremenu i prostoru, u približno istim i za tu vrstu delatnosti karakterističnim prilikama. Tako je jedino i moguće, ako se zna da u borbi ne postoje dva sasvim istovetna slučaja. Međutim, postoji jedna vrsta normi gde je, ne samo moguće, nego i neophodno izvršiti posebno normiranje za svaki konkretan slučaj, odnosno za svaku združenu jedinicu. To su norme iz domena bojeve gotovosti jedinica.

Mogućnost za posebno normiranje je u tome što su kod svake jedinice poznati, uglavnom postojani i merljivi, elementi u pogledu svakog važnijeg pitanja. S druge strane, operativni zahtevi i konkretne prilike su veoma različiti, pa bi pokušaj uopštavanja normi za sve jedinice i prilike bio višestruko štetan i neprihvatljiv. To upućuje na neophodnost da svaka združena jedinica proverava i kod utvrđivanja normi posebno razmatra svaki konkretan slučaj. Naravno, za ona pitanja gde različitost uslova nema uticaja, mogu se usvojiti i jedinstvene norme. Inače, ono što je zajedničko za sve norme ove vrste jeste prilaz tom problemu, organizacija posla, kriteriji i postupci u toku i posle izvršene provere.

Pri normiranju ove vrste javlja se i ozbiljan problem objektivne, odnosno materijalne prirode. Da bi se proverom došlo do realnog stanja, a time i do utvrđivanja normi, jedan od uslova je i kompletnost jedinice, a već je rečeno da te norme treba utvrditi za svaku jedinicu posebno. Čini se da bi rešenja trebalo tražiti u sledećim okvirima:

- sa jedinicama koje su najviše popunjene (one su i na najosetljivijim pravcima, pa su norme za njih i najvažnije), proveru bi trebalo izvršiti sa svakom od njih; eventualnu popunu ovih jedinica vršiti samo u obimu i u onim elementima koji izrazitiije utiču na opšte učinke jedinice;

- za jedinice koje su osrednje popunjene, a nalaze se na osetljivijim mestima, moguće je da se provera izvede i nekompletnom združenom jedinicom, ali bi bilo neophodno da se neki važniji elementi popune, na primer, u brigadi: bataljon koji ima najvažniji zadatak, artiljerijski divizion, jedinica od koje se formira protivoklopni i izviđački odred (ako je to planom predviđeno) i sl.;

- za jedinice koje su u manjem obimu popunjene i ne nalaze se na osetljivim pravcima, normiranje se može izvršiti i uopštavanjem.

Pored onoga što je rečeno o organizaciji i procesu utvrđivanja normi, treba dodati i to da se sva složenost i veliki obim tih poslova može znatno pojednostaviti i ubrzati, bez štetnih posledica po njihov kvalitet. Za to postoje mnoge mogućnosti, na primer, ako treba da

se izvrši provera iz domena bojeve gotovosti, tj. kompletnim jedinicama, u različitim prilikama i najpribližnije očekivanoj ratnoj stvarnosti, onda je to i najbolja prilika da se provere i mnoga druga pitanja iz operativno-taktičkog domena. Stvar je u tome da se ta pitanja pravovremeno odaberu i uklope u vežbu. Naravno, ne treba dopustiti da realizovanje ovih dodatnih pitanja utiče na realnost provere pitanja bojeve gotovosti. Međutim, racionalnije je da se vežba i produži dan-dva zbog provere dodatnih pitanja, nego da se za njih organizuje poseban opit.

Dalje, raznovrsne vežbe u trupi omogućuju da se i na njima provere mnoga pitanja, razume se, uz odgovarajuće adaptacije. Sve to upućuje na zaključak da za proveru i utvrđivanje normi treba, pre svega, koristiti postojeće forme obuke i vežbi koje se inače upražnjavaju, a posebne opite izvoditi samo kada se određeni broj pitanja ne može proveriti kroz postojeće forme.

U okviru organizacije spada i to da se, na osnovu procena, utvrde pitanja koja je neophodno proveriti, prioritet, forme provere, rokovi realizacije i dr. Šta sve treba, kada i kako proveravati i utvrđivati — to treba da rezultira iz konsultovanja svih zainteresovanih (nosilaca određene problematike, ustanova, škola, trupe i sl.). Ovakav metod rada je posebno aktuelan kada se pristupa proveru i utvrđivanju većeg broja operativno-taktičkih normi, a odnose se na osnovne proračunske (opitne) i više združene jedinice.

#### ODNOS PREMA UTVRĐENIM NORMAMA, NJIHOVA DALJA PROVERA I KOREKCIJE

Usvojene norme nisu i ne treba da budu »tabu«, pa da ih starije bukvalno primenjuju u svim prilikama. To se, pre svega, odnosi na norme na koje raznovrstan splet okolnosti prakse znatnije ispoljava uticaj, a što, objektivno, nije moguće predvideti ni najkompleksnijim postupcima u toku njihovog utvrđivanja. Međutim, kada se radi i o ovakvim normama, postoje dva ubedljiva, suštinska razloga da se one uvažavaju. Prvo, ako se do tih normi došlo na osnovu uloženog truda, iskustva (iz teorije i prakse), uz angažovanje kvalifikovanih starešina i uz primenu savremene metodologije, onda to, i samo po sebi, zaslužuje njihovo uvažavanje. Drugim rečima, lakše su, pa i manje rizične, adaptacije usvojenih normi nego njihove radikalne izmene bez proverenih pokazatelja. Drugo, ako se pravilno, u stvaralačkom smislu reči, ne odnosimo prema normama, uskraćujemo mogućnost dalje provere njihovih vrednosti, a to može imati i drugih štetnih posledica. Čini se da bi se u većoj meri moralo prak-



tikovati, u slučajevima kada se bitnije odstupa od utvrđenih normi, da se u analizi iznesu argumenti zbog čega se tako postupilo. Inače, ako praksa, u više karakterističnih slučajeva, nametne veća odstupanja od utvrđenih normi, to je znak da su one defektne i da treba preduzeti mere radi njihovog usklađivanja sa realnošću.

Druge vrste normi, na koje sticaj objektivnih okolnosti ispoljava manji uticaj, u većoj meri obavezuju. To znači da za njihovo neostvarivanje uzroke treba, prvenstveno, tražiti u subjektivnom faktoru.

Jednom utvrđene norme imaju značaj i realnu vrednost samo dok elementi i druge okolnosti, na osnovu kojih su utvrđene, zadrže prvobitna svojstva, u opštem i konkretnom vidu. Pošto tih elemenata ima mnogo, naročitu pažnju treba obraćati na promene u organizacijsko-formacijskoj strukturi i naoružanju i opremi jedinica (vlastitih i neprijateljevih), jer tu dolazi do čestih izmena koje utiču i na norme.

Prema tome, sve promene treba konstantno pratiti i svaki konkretan slučaj procenjivati i sa stanovišta postojećih normi. Ukoliko su izmene obimnije ili unose znatan novi kvalitet, utoliko se moraju i studioznije razmatrati i proverom u praksi utvrđivati novi efekti, odnosno norme.

Na kraju, bez pretenzija na bilo kakve zaključke, može se konstatovati sledeće:

a) Koliko god mogu biti štetne posledice od onoga što nismo normirali, isto toliko mogu biti i od onoga što smo nerealno normirali. To nas upućuje na to da sve ono što je važno za borbu gotovost jedinica i njihova dejstva, a merljivo je, treba normirati, naravno realno, u skladu sa potrebama i mogućnostima.

b) Pošto su dejstva združenih jedinica karakterističan izraz borbe uopšte, to su i norme do kojih se dođe u takvim uslovima najrealnije, odnosno takve provere pružaju mogućnost da se utiče na međusobni sklad svih integralnih elemenata, čime se postižu optimalni rezultati združene jedinice kao celine.

c) Dobra organizacija i odgovarajuća metodologija su garancije da će se postići željeni cilj. Međutim, pogodni oblici saradnje trupnih komandi, ustanova i škola sa organima nadležnim za dotičnu vrstu normi osnovni su preduslov za uspeh, naročito u daljem praćenju već usvojenih normi i predlozima za njihovu eventualnu korekciju.

d) Treba otvoreno reći da ima pojava predimenzioniranja značaja i stvarne funkcije normi, odnosno pridavanja većeg značaja normama izraženim u ciframa, bez dovoljnog ulaženja i uvažavanja uslova na kojima one baziraju; svakako, u praksi preovlađuju pravilan prilaz,

tretman i stvaralačka primena normi; no, postoje i shvatanja da norme nekako smetaju, smatraju ih šablonima i birokratskom tvorevinom, jednostavno izbegava se normiranje i sve što vezuje i obavezuje. Krajnosti se, kao ni u svakoj drugoj oblasti, ne mogu prihvatiti, pogotovu ne u složenom mehanizmu kakav je armija (kako u mirnodopskim tako i u ratnim uslovima). U svakom slučaju i na ovom planu je neophodno stvaralaštvo, i to ono koje daje bolje rezultate, odnosno svaki postupak je prihvatljiv čija se realnost može argumentovano dokazati.

e) Svrha je ovog članka da se ovo pitanje pokrene. Mada je njegova obrada ovde nepotpuna, on će možda podstaći na razmišljanja, ocene i prilaze iz drugih uglova, na detaljnu razradu nekih konkretnih pitanja i sl.

Pukovnik  
*Luka ANĐELIĆ*